

ISPOVEST MASKE

JUKIO MIŠIMA

Prevele s engleskog
Zorica Savić Nenadović
Branislava Jurašin

■ Laguna ■

Naslov originala

Yukio Mishima

KAMEN NO KOKUHAKU

Copyright © 1949, The Heirs of Yukio Mishima

All rights reserved

Translation copyright © 2022 za srpsko izdanje, LAGUNA

Lepota – to je strašna i užasna stvar! Strašna zato što je neodredljiva, a odrediti ju je nemoguće zato što je Bog zadao sve same zagonetke. Tu se obale sastaju, tu sve protivrečnosti zajedno žive. Ja sam, brate, vrlo neobrazovan, ali sam mnogo razmišljao o ovom. Strašno je mnogo tajni! Isuviše mnogo zagonetki pritiska čoveka na zemlji. Odgonetaj kako znaš i isplivaj suv iz vode. Lepota! Pored toga, ne mogu da podnesem što neki čovek najplemenitijeg srca i uma uzvišenog počinje sa idealom Madone a završava sa idealom sodomskim. Još je strašnije, ko već sa idealom sodomskim u duši ne odriče ni ideal Madone, i gori od njega srce njegovo, zaista, zaista gori kao u mladim, čednim godinama. Da, širok je čovek, čak suviše širok, ja bih ga suzio. Đavo bi znao šta je, eto ti! Što mu izgleda sramota, to je srcu potpuna lepota. Je li u sodomu lepota? Veruj da je ona u sodomu za ogromnu većinu ljudi – da li si znao ovu tajnu ili nisi? Užasno je to što lepota nije samo strašna već i tajanstvena stvar. Tu se đavo sa Bogom bori, a bojno polje su – srca ljudska. Uostalom, šta koga boli, on o tome i govori. Slušaj sada o samoj stvari.

Dostojevski, Braća Karamazovi

Prvo poglavlje

Godinama sam uporno tvrdio kako se sećam svog rođenja. Kad god bih to izjavio, odrasli bi se prvo nasmejali, a onda, pošto bi se dosetili da možda pokušavam da ih nasamarim, osmeh bi im nestao sa lica i pogledali bi mrko u bledunjavu lice tog starmalog dečaka. Ponekad bih o tome počeo da pričam nekom gostu koji nije bio blizak prijatelj moje porodice: iz straha da će njenog unuka smatrati idiotom, baka bi me oštrim glasom prekinula i naredila da idem da se igram negde drugde.

Kada bi prošao smeh, odrasli bi obično pokušavali da mi objasne kako je ono što govorim nemoguće, poturajući mi pod nos razna naučna objašnjenja. Trudeći se da smisle objašnjenja koja mali dečji um može da shvati, blebetali bi sa velikim zanosom o tome kako malim bebama oči još nisu otvorene kad se rode, a kad bi i bile otvorene, govorili su, bebe ne bi mogle da zapamte ono što su videle.

„Zar nije tako?“, pitali bi, uhvativši za ramena krhkog dečaka, koji je i dalje verovao u svoju priču. A onda bi im palo na pamet da ih to dete ipak zavatlava: on jeste mali, ali

moramo da budemo na oprezu. Mali nevaljalac sigurno hoće da nas navede da mu pričamo o „onom“, a ko će onda da ga spreči da pita, sa još nevinijim izrazom lica: „Odakle dolaze bebe? Kako sam došao na svet?“ Ponovo bi se zagledali u mene, sa kiselim osmehom na licu, dajući mi do znanja da sam iz nekog razloga, koji nikad nisam uspeo da otkrijem, povredio njihova osećanja.

Ali nisu imali razloga za strah. Nisam imao ni najmanju želju da ih pitam o „onom“. Čak i da sam to nameravao, toliko sam se plašio da ću povrediti osećanja odraslih da mi nikad nije palo na pamet da se služim trikovima.

Pa opet, koliko god da su me uveravali u suprotno, koliko god da su mi se smejali, i dalje sam uporno verovao da se sećam sopstvenog rođenja. Možda se to sećanje zasnivalo na priči nekoga ko je bio prisutan u to vreme ili je samo bilo plod moje bujne tvrdoglave mašte. U svakom slučaju, za jednu stvar sam apsolutno siguran da sam je video jasno, svojim očima. Bio je to rub kadice u kojoj su me prvi put okupali. Bila je od drveta, potpuno nova i tako uglačana da se sva sijala, glatka kao svila; dok sam ležao u njoj, pogledao sam nagore i ugledao zrak svetlosti koji je obasjavao jedan rub kadice. Drvo se presijavalo samo na tom mestu, kao da je od zlata. Činilo se da će vodeni jezičci koji su zapljuskivali kadicu zbrisati to mesto, ali nisu uspevali da ga dosegnu. I, da li zbog odraza ili zato što je taj zrak svetlosti prodirao i u kadicu, voda ispod tog mesta na rubu se presijavala, a svetlučavi talasići su neprestano udarali glavama jedan u drugi...

Verodostojnost mog sećanja ozbiljno je dovodila u pitanje činjenica da se nisam rodio danju, već u devet sati uveče. „Mora da je bilo u pitanju električno osvetljenje“, zadirkiivali su me. I pored očiglednog apsurdna, bez ikakvih teškoća sam i dalje bio ubeđen da je svetlost obasjavala makar taj jedan

deo kadice, pa neka je bila i ponoć. Tako su taj rub kadice i njegov treperavi odsjaj zauvek ostali u mom sećanju kao uspomena na moje prvo kupanje.

Rodio sam se dve godine posle Velikog zemljotresa. Deset godina ranije, zbog skandala u koji je bio umešan jedan od njegovih pretpostavljenih, moj deda je, preuzevši svu odgovornost na sebe, dao ostavku na položaj guvernera jedne od kolonija. (Nemojte misliti da ublažavam stvar; u životu još nisam sreo čoveka koji je tako slepo i budalasto verovao ljudima kao moj deda.) Od tog trenutka moja porodica je počela da ide nizbrdo, tako lako i bezbrižno da bih gotovo mogao da kažem kako su propadali sa pesmom na usnama – prvo su krenuli ogromni dugovi, pa hipoteka, pa prodaja porodičnog imanja, da bi se na kraju, kako su se finansijske nevolje povećavale, u njima rodila neka morbidna sujeta koja je s vremenom bivala sve jača, kao zla kob.

Tako sam se ja rodio u ne baš uglednom delu Tokija, u jednoj staroj, iznajmljenoj kući. Bila je to glomazna kuća na uglu ulice, prilično nesrazmerna i mirisala je na propadanje i čemer. Da biste u nju ušli, morali ste da prođete kroz impozantnu gvozdenu kapiju, dvorište i ogromnu sobu za primanje u zapadnjačkom stilu, veličine prosečne prigradske crkve. Dva sprata su bila na višem, a tri na nižem nivou, sa mnoštvom mračnih soba koje je spremalo šest kućnih pomoćnica. U takvoj kući, koja je škripala kao stari kredenac, deset duša se budilo i odlazilo na spavanje svakog jutra i večeri – moji deda, baka, otac, majka i poslugi.

U korenu svih naših porodičnih nevolja ležali su dedina strast prema špekulacijama i bakina bolest i rasipnost. Deda je stalno bio u nekakvim poslovnim shemama sa sumnjivim partnerima i zbog toga je često putovao u daleke krajeve, sanjajući o zlatu i bogatstvu. Baka je bila izdanak stare i

ugledne porodice; dedu je mrzela i podsmevala mu se. Imala je neukrotiv, sitničav i pomalo divalj poetski duh. Hronična neuralgija je posredno ali uporno izjedala njene živce, istovremeno dajući beskorisnu oštrinu njenom intelektu. Ko zna, možda su ti napadi depresije, koje je imala sve do smrti, bili prouzrokovani sećanjem na poroke kojima se moj deda predavao u mladosti?

Eto, u takvu kuću je moj otac doveo moju majku, tada krhku i lepu nevestu. Četvrtog januara hiljadu devetsto dvadeset pete godine, u rano jutro, moja majka je dobila porođajne bolove. U devet sati uveče rodila je majušnu bebu, tešku dva kilograma i četiri stotine pedeset grama.

Uveče, sedmog dana po rođenju, bebu su umotali u peleme od flanela i svile bež boje i obukli joj kimono od svilenog šarenog krepa. U prisustvu svih ukućana deda je ispisao moje ime na komadiću ritualnog papira i stavio ga na molitveni sto u tokonomi*.

Kosa mi je dugo bila plavkasta, ali su je uporno mazali maslinovim uljem sve dok nije postala crna.

Moji roditelji su živeli na drugom spratu kuće. Pod izgovorom da je vrlo rizično podizati dete na više spratove, baka me je otela iz majčinog naručja kada sam imao samo četrdeset devet dana. Moj krevetac je bio prenet u bakinu sobu, koja je stalno bila zatvorena i vonjala je na bolest i starost. Tu, uz njen bolesnički krevet, ja sam odrastao.

Kada mi je bilo otprilike godinu dana, pao sam sa trećeg stepenika i povredio teme. Baka je tada bila u pozorištu, a moji roditelji su iskoristili priliku da pozovu očeve rođake i malo se provedu, bučno uživajući u privremenoj slobodi. U jednom trenutku majka je krenula uz stepenice na drugi

* Niša u japanskoj prijemnoj sobi, u kojoj su izloženi umetnički predmeti (Prim. ur.)

sprat da nešto odnese. Pošavši za njom, upetljao sam se u rep njenog kimona i pao.

Pozvali su kabuki pozorište i rekli baki da smesta dođe kući. Kada je stigla, deda je izašao pred nju. Ne skinuvši cipele, stajala je u do vratku, oslanjajući se desnom rukom na štap, i netremice gledala u dedu. Kada je progovorila, glas joj je bio neobično miran, kao da kleše svaku reč:

„Da li je mrtav?“

„Ne.“

Onda se izula, ušla u kuću i krenula niz hodnik čvrstim korakom, kao sveštenica...

Bilo je novogodišnje jutro, baš pred moj četvrti rođendan, kada sam povratio neku tečnost boje kafe. Odmah su pozvali porodičnog lekara. Pregledao me je i rekao da nije siguran da ću se oporaviti. Dao mi je toliko injekcija kamfora i glukoze da sam bio izbušen kao jastučić za igle. Puls u zglobu u gornjem delu ruke postao je gotovo nečujan.

Prošla su dva sata. Stajali su i gledali u moje beživotno telo.

Spremili su pokrov, skupili moje omiljene igračke i pozvali sve rođake. Protekao je skoro još jedan sat kada se, iznenada, pojavila mokrača. Brat moje majke, lekar po struci, uzviknuo je: „Živ je!“ Objasnio je da pojava mokraće znači da je srce ponovo počelo da kuca.

Ubrzo zatim mokrača se ponovo javila. U obraze mi se polako vraćala boja.

Od te bolesti – autointoksikacije – oboleo sam hronično. Otprilike jednom mesečno imao sam napade, čas jače, čas slabije. Često sam bio u kritičnom stanju. Kako se napad bližio, po zvuku njegovih koraka mogao sam da osetim da li ću se približiti smrtnom času ili ne.

Upravo iz tog perioda potiče moje najranije sećanje, čije me neobično žive slike i dan-danas proganjaju.

Neko me je vodio za ruku. Ne sećam se više da li je to bila moja majka, tetka, negovateljica ili služavka. Ne znam ni koje je godišnje doba bilo. Podnevno sunce je nejasno osvetljavalo kuće na padini. Držeći za ruku ženu koju nisam zapamtio, peo sam se uz padinu ka kući. Neko je išao ka nama i ta žena me je cimnula za ruku. Sklonili smo se sa puta i stali sa strane, čekajući da osoba prođe.

Sliku koju sam tada video bezbroj puta sam u glavi ponovo vraćao, proučavao i ispitivao svaki njen detalj, tako da je nesumnjivo svaki put dobijala novo značenje. S vremenom je sećanje na tu scenu bledele, ali mi je lik „nekoga ko ide ka nama“ uvek bio pred očima sa nesrazmernom jasnoćom. Za to je postojao jak razlog: upravo taj lik bio je prvi od mnogih koji su me celog života proganjali i plašili.

Ka nama je išao mladić rumenih, jedrih obraza i sjajnih očiju, sa prljavom čalmom obmotanom oko glave, koja ga je štitila od znoja. Silazio je niz padinu noseći preko ramena motku sa koje su visile kofe sa izmetom, čiju je težinu vešto usklađivao sa svojim koracima. Bio je to đubretar, skupljač izmeta. Bio je obučen kao radnik, a na nogama je imao sandale od crnog platna sa prorezom za prste i gumenim đonovima. Nosio je tamnoplave pamučne pantalone, koje su mu tesno prijanjale uz telo.

Pažnja sa kojom sam posmatrao ovog mladića bila je neuobičajena za dečaka od četiri godine. Iako mi tada to nije bilo sasvim jasno, za mene je on predstavljao prvi susret sa dotad nepoznatom snagom, moj prvi odgovor na neki čudan tajanstveni zov. Mislim da je značajno što mi se taj zov prvi put javio u liku skupljača izmeta: pošto je izmet simbol zemlje, ovo je nesumnjivo bio zlokobni ljubavni zov koji mi je Majka Zemlja upućivala.

Nejasno sam osećao da na ovom svetu postoji žudnja koja probada kao oštar bol. Takva žudnja me je prožela

dok sam gledao u ovog mladića. Mislio sam: „Hoću da se pretvorim u njega. Hoću da *budem* on.“ Jasno se sećam da je moja žudnja bila usredsređena na dve stvari. Prva stvar su bile njegove tamnoplave, pripijene pantalone, a druga zanimanje kojim se bavio. Tesno pripijene pantalone jasno su ocrtavale donji deo njegovog tela, koji se gipko kretao i kao da je išao pravo ka meni. U meni se rodilo neizrecivo strahopoštovanje prema tim pantalonama. Nisam shvatao zašto je to tako.

Njegovo zanimanje... Istog časa, kao što druga deca, čim steknu pamćenje, požele da postanu generali kad odrastu, mene je obuzela želja da postanem skupljač izmeta. Možda su na ovakvu odluku delimično uticale te tamnoplave pantalone, ali sigurno to nije bio jedini razlog. S vremenom je ova želja bivala sve jača i, kako je rasla u meni, počela je da poprima čudne oblike.

Hoću da kažem da sam prema mladićevom zanimanju osetio nešto nalik na oštru slamajuću tugu. Njegovo zanimanje asociralo me je na „tragediju“, u najčulnijem smislu te reči. Izvesno, reklo bi se, „samoodricanje“, prepuštenost sudbini, bliskost sa opasnošću, neka mešavina ništavila i životne snage – sva osećanja koja sam dovodio u vezu sa mladićevim pozivom iznenada su me preplavila i zarobila u uzrastu od četiri godine. Moguće je da sam imao potpuno pogrešnu predstavu o tome čime se zapravo skupljač izmeta bavi. Verovatno su mi ranije pričali o nekom drugom zanimanju, pa sam sada, zaveden sličnošću radnog odela, pokušavao po svaku cenu njegov posao da uklopim u ono što sam čuo. Mislim da je to jedino objašnjenje.

Mora da je u tome bila stvar jer se kasnije moja ambicija, sa istim onakvim osećanjima, prenela na vozače *hana denšija*, onih uličnih tramvaja koji su tako lepo okićeni cvećem

u praznične dane – ili pak na cepače karata u podzemnoj željeznici. U mojoj glavi oba ova zanimanja bila su povezana sa „tragičnim životom“, o kojem nisam znao ništa i iz koga sam, izgleda, zauvek bio isključen. Ovo je posebno važno za cepače karata: nizovi pozlaćene dugmadi koji su ukrašavali gornji deo njihovih plavih uniformi stopili su se u mojoj glavi sa neprijatnim mirisom koji se u to vreme širio podzemnom željeznicom – bio je sličan mirisu gume ili pepermintu – i odmah me asocijirao na „tragične stvari“. Bilo mi je nekako „tragično“ što neko mora da zarađuje za život usred takvog smrada.

Životi i događaji koji su se odvijali bez ikakve veze sa mnom, i to na mestima koja ne samo da su godila mojim čulima već su mi, štaviše, bila zabranjena – takvi životi i događaji, zajedno sa ljudima koji su ih proživljavali, potpadali su pod moju definiciju „tragičnog“. Izgleda da se moja žalost što sam zauvek iz toga isključen uvek u mojim sanjarenjima pretvarala u sažaljenje prema takvim ljudima i njihovom načinu života i da sam, pateći zbog njih, samo pokušavao da proživim isto što i oni.

Ako je to bio slučaj, onda su te navodno „tragične stvari“, kojih sam počeo da bivam svestan, bile samo senke još veće patnje koja se nazirala u budućnosti, još dublje usamljenosti koja je tek trebalo da dođe...

Druga uspomena iz ranog detinjstva vezana je za jednu slikovnicu. Iako sam sa pet godina umeo da čitam i pišem, još uvek nisam mogao da čitam reči u knjigama. To znači da i ovo sećanje potiče iz vremena kada sam imao četiri godine.

U to vreme sam već imao nekoliko slikovnica, ali je samo jedna držala moju pažnju – i to samo jedna neverovatna slika u njoj. Mnoga dosadna i duga popodneva proveo sam

sanjareći nad njom, ali bih se uvek, kada bi neko ušao u sobu, osetio krivim bez ikakvog razloga i žurno bih okrenuo stranu. Stalno prisustvo bolničarke ili služavke izluđivalo me je. Čeznuo sam za samoćom u kojoj bih po ceo dan mogao da zurim u tu sliku. Kad god bih okrenuo tu stranu, srce bi počelo da mi kuca brže. U odnosu na nju, nijedna druga strana mi ništa nije značila.

Na slici je bio prikazan vitez na belom konju sa mačem u ruci. Konj je, raširenih nozdrva, udarao u zemlju snažnim prednjim nogama. Na vitezovom srebrnom oklopu sijao se prelepi grb. Vitezovo lepo lice provirivalo je kroz vizir. Mahao je mačem u pravcu plavog neba, boreći se sa Smrcu ili barem protiv neke stvari pune zlih sila. Mislio sam da će već sledećeg trena biti ubijen: „Ako brzo budem okrenuo stranu, stići ću da vidim kako pada mrtav.“ Verovao sam da se na neki volšeban način, pre nego što pomislite šta će se desiti, slike u slikovnicama pretvaraju u „sledeći tren“...

Desilo se, međutim, da je bolničarka koja me je čuvala otvorila knjigu baš na toj strani. Dok sam krišom bacao pogled na svoju omiljenu sliku, ona je rekla:

„Da li mali gospodar zna priču o ovoj slici?“

„Ne, ne znam.“

„To na slici nije muškarac, već žena. Zaista. Zvala se Jovanka Orleanka. Priča kaže da se borila u ratu preobučena u muškarca i tako je služila svojoj zemlji.“

„To je žena...?“

Mislio sam da ću se srušiti. Osoba za koju sam verovao da je *on* bila je *ona*. Ako je ovaj prelepi vitez stvarno žena, a ne muškarac, šta još preostaje? (Čak i danas osećam duboko ukorenjeno i teško objašnjivo gađenje prema ženama koje nose mušku odeću.) Ovo je bio prvi put da mi se stvarnost „osvetila“, i to na vrlo surov način, naročito prema mojim

slatkim maštanjima u vezi sa *njegovom* smrću. Od tog dana više nisam pogledao tu knjigu. Ni u ruke nisam hteo da je uzmem. Tek mnogo godina kasnije, u jednoj pesmi Oskara Vajlda, naišao sam na stihove koji su veličali smrt lepog viteza:

Častan je vitez onaj koji leži pogošen na travi, posle boja.

U romanu *Tamo* Uismans opisuje lik Žila de Reja, koji je bio u telesnoj straži Jovanke Orleanke po kraljevskom ukazu Šarla Sedmog, i kaže da njegov misticizam, koji se, nažalost, ubrzo pretvorio u sklonost ka „najsuptilnijim svirepostima i najprobranijim zločinima“, potiče od toga što je svojim očima gledao čudesna dela koja je činila Jovanka Orleanka. Mada je na mene uticala sasvim drugačije, izazivajući u meni gađenje, Devica iz Orleana je i u mom slučaju odigrala važnu ulogu...

Evo još jedne uspomene: Bio je to miris znoja, miris koji me je privlačio, budio u meni čežnju, celog me obuzimao...

Načuljio sam uši. Slabo i jedva čujno, šljunak na ulici škripi pod nečijim nogama. Pomalo preteći bat koraka povremeno prekida zvuk trube. Sve glasnije se čuje nečije jednostavno i neobično setno pevanje. Nestrpljivo vučem slušavku za ruku i teram je da me odvede do kapije da vidim ko to peva.

Pored naše kapije prolaze trupe na povratku sa vojne vežbe. Vojnici vole decu i uvek sam se unapred radovao što ću dobiti neku praznu čauru od metka. Pošto mi je baka branila da primam ovakve poklone, smatrajući ih opasnim za malo dete, moje iščekivanje je time bilo još veće jer sam se osećao kao da nešto kradem. Tutnjava cokula, isprljane uniforme i šuma od pušaka na ramenima vojnika – to su stvari koje će potpuno općiniti svako dete. Ja sam, međutim, bio općinjen

jedino mirisom znoja koji se cedio niz tela vojnika i to je bio pravi razlog moje ushićenosti, dobro sakriven iza želje da od njih dobijem čaure.

Miris znoja sa tela vojnika – miris nalik na letnji pove-tarac, na vazduh otežao od sunca koji struji iznad morskih obala – prodirao je u moje nozdrve i omamljivao me. To je verovatno prvi miris koga se sećam. Ne moram ni da kažem da, u uzrastu u kojem sam tada bio, ovaj miris nije mogao da izazove u meni nikakvu seksualnu reakciju, ali su zato s vremenom moja čula počela sve burnije i burnije da reaguju pri pomisli na sudbinu vojnika, tragičnu stranu njihovog poziva, na daleke zemlje u koje odlaze i razne načine na koje mogu da budu ubijeni.

Najpre sam se susreo sa ovim čudnim prizorima. Od samog početka stajali su preda mnom u svojoj savršenosti. Nije im nedostajao ni najmanji detalj. Ni kasnije u životu, kada sam u njima tražio poreklo nekih svojih osećanja i postupaka, nisam našao ništa što bi im nedostajalo.

Otkad znam za sebe, moja razmišljanja o životu nikada nisu odstupala od teorije o predodređenosti Svetog Avgustina. Ostao sam veran svojim determinističkim stavovima uprkos beskorisnim sumnjama koje su me stalno mučile – a i danas to čine – i koje sam uvek, na kraju, odbacivao kao navođenje na greh. Moglo bi se reći da mi je jelovnik sa svim životnim nevoljama bio predat kada sam još bio premlad da bih umeo da ga pročitam. A trebalo je samo da raširim salvetu i sednem za sto. Čak i činjenica da ću jednog dana napisati ovako čudnu knjigu bila je zapisana u tom jelovniku, gde se sigurno nalazila od samog početka.

Detinjstvo je period u kojem se pojmovi vremena i prostora mešaju. Na primer, čuo bih kako odrasli pričaju o

novostima iz različitih krajeva sveta – recimo, o erupciji nekog vulkana ili o pobuni u vojsci. Zatim, bile su tu stvari koje su se dešavale pred mojim očima – bakini napadi depresije ili sitne porodične svađe – i, na kraju, izmišljeni događaji iz sveta mašte, kojem sam se u to vreme bio potpuno predao. Za mene su sve tri vrste događaja imale isti značaj i bile su podjednako stvarne. Nisam verovao da je svet komplikovaniji od slaganja kocki niti da tzv. društvena zajednica, čiji ću deo i ja biti jednog dana, može da bude zanimljivija od sveta bajki. Tako je, a da toga nisam bio svestan, počeo da deluje jedan od odlučujućih faktora u mom životu. Dok sam pokušavao da se protiv njega borim, od samog početka je svako moje maštanje bilo prožeto očajanjem, koje je bilo sveobuhvatno na neki čudan način i ličilo je na strastvenu želju.

Dok sam jedne noći ležao u krevetu, pred očima mi se ukazao bleštavi grad koji kao da je lebdeo u pomrčini koja me je okruživala. Iako je u njemu vladao neki čudan mir, bio je pun svetlosti i tajni. Jasno sam video mistični znak na licima ljudi u tom gradu. Bili su to odrasli ljudi koji su se vraćali kućama u gluvo doba noći. Još uvek je u njihovim pokretima i u tome kako su jedni sa drugima razgovarali bilo nečega nalik na tajne znake, nečeg što je podsećalo na masone. Umorna lica su im se sijala od znoja i zbog toga su stidljivo izbegavali da se gledaju u lice. Kao kod onih prazničnih maski koje vam ostavljaju srebrnkasti prah na prstima ako ih dotaknete, mislio sam da bih, kada bih samo mogao da dodirnem ta lica, mogao da otkrijem pigmente kojim ih je grad noći obojio.

Noć je zatim podigla zavesu ispred mojih očiju otkrivajući pozornicu na kojoj je Šokiokusai Tenkacu izvodila svoje mađioničarske trikove. (U to vreme je imala još poneki

nastup u jednom pozorištu u oblasti Šindžuku; mada su veštine mađioničara Dantea, koga sam gledao nekoliko godina kasnije, daleko nadmašivale njene, ni on, pa čak ni cirkus *Hagenbek*, nisu u meni izazvali takvo oduševljenje kao kada sam prvi put gledao Tenkacu.)

Kretala se tromo po pozornici, pozamašnog tela obmotanog u velove, nalik na Veliku Bludnicu iz Apokalipse. Na rukama je imala nizove bleštavih narukvica optočenih veštačkim dragim kamenjem; lice joj je bilo prekriveno debelim slojem šminke kao u pevačice balada, a telo posuto belim prahom čak do vrhova nožnih prstiju; na sebi je imala pohabani kostim koji je imao nekakav metalni sjaj, tipičan za odeću lošeg kvaliteta. Pa opet, na neki čudan način, sve ovo bilo je usklađeno sa njenim oholim držanjem, svojstvenim opsenarima i prognanim plemićima, sa njenim setnim šarmom i ponašanjem heroine.

Bilo mi je jasno, mada ne sasvim, da se želja „da postanem Tenkacu“ suštinski razlikuje od želje „da postanem vozač tramvaja“. Najveća razlika među njima ležala je u činjenici da u slučaju Tenkacu skoro uopšte nisam osećao potrebu za tragičnim elementima. U želji da budem kao Tenkacu, nisam morao da okusim onu gorku mešavinu čežnje i stida. Pa ipak, jednog dana, pokušavajući da smirim lupanje srca, ušunjao sam se u majčinu sobu i otvorio njen orman sa odećom.

Od svih njenih kimona najviše mi se dopao jedan jarkih boja i njega sam izvukao. Za opasavanje sam odabrao jedan *obi* sa grimiznim ružama naslikanim uljanim bojama i obmotao ga oko struka u stilu turskog paše. Oko glave sam vezao komad kineske svile. Obrazi su mi se zarumeneli od radosti kada sam stao pred ogledalo i video da ovaj povez liči na marame koje su nosili pirati u *Ostrvu sa blagom*. Ali

moj posao još uvek nije bio završen. Svaki delić mog tela, sve do noktiju, morao je da bude tako sređen da doprinese stvaranju misterije. Zadenuo sam ručno ogledalo za pojas i stavio malo pudera na lice. Zatim sam se naoružao baterijskom lampom srebrnkaste boje, staromodnim nalivperom od grubog metala i raznim drugim sitnicama.

Zauzeo sam dostojanstven stav i, ovako obučen, uleteo u bakinu dnevnu sobu. Smejući se oduševljeno, trčao sam po sobi i vikao:

„Ja sam Tenkacu! Ja sam Tenkacu!“

U sobi su, pored bake koja je bolesna ležala u krevetu, bili još moja majka, jedan gost i služavka zadužena za bolesničku sobu. Ali ja nikoga nisam video. Ushićen, samo sam razmišljao o tome da ću, imitirajući je, otkriti Tenkacu i mnogim drugim očima. Ukratko, nisam video ništa osim sebe.

A onda, slučajno sam bacio pogled na majčino lice. Bila je malo prebledela i samo je sedela tamo kao da je duboko zamišljena. Primetila je da je gledam; spustila je pogled.

Shvatio sam. Suze su mi navrle na oči.

Šta sam to shvatio u tom trenutku ili sam bio na putu da shvatim? Da li se motiv, koji će se kasnije u mom životu ponavljati – motiv „kajanja kao uvoda u greh“ – sada prvi put nazreo? S druge strane, možda mi je ovaj trenutak pokazao kako će groteskno moja izolovanost izgledati u očima nekog ko me voli, ili sam možda počeo da otkrivam, učeći lekciju natraške, sopstvenu nesposobnost da primam ljubav?

Služavka me je zgrabila i iznela iz sobe. Za tili čas, kao da čerupa pile, skinula je sa mene onaj neverovatni kostim.

Ova strast ka prerusavanju postala je još izraženija kada sam počeo da idem u bioskop i rasla je nesmanjenom žestinom sve do moje devete godine.

Jednom me je student, koji je radio kao naš posilni, odveo u bioskop da gledamo filmovanu verziju operete *Fra*

Dijavolo. Glumac koji je igrao Dijavola nosio je nezaboravni dvorski kostim čiji su se rukavi završavali bogatom čipkom. Student mi se prezrivo nasmejao kada sam rekao da bih mnogo voleo da se tako oblačim i da nosim takvu periku. Nije ni sanjao da znam kako u prostorijama za posluđu često zabavlja služavke imitirajući princezu Jeagaki, lik iz kabuki predstave.

Posle Tenkacu, drugi lik koji me je očaravao bila je Kleopatra. Jednog snežnog decembarskog dana, porodični lekar, popustivši pred mojim molbama, poveo me je da gledamo film o njoj. Bližila se Nova godina i publike je bilo malo. Doktor je podigao noge na ogradu i zaspao. Ostavši sam, zurio sam u platno netremice, potpuno opčinjen. Kraljica Egipta ulazi svečano u Rim, u starinskoj nosiljci neobičnog izgleda koju nose brojni robovi. Setne oči, kapaka debelo premazanih senkom. Izgleda kao da nije sa ovog sveta. A onda, kasnije, njeno polunago telo boje ćilibara ispada iz persijskog tepiha...

Ovog puta, unapred uživajući u nestašluku, izbegao sam prisustvo roditelja i bake i, uzevši mlađeg brata i sestru za saučesnike, posvetio se prerusavanju u Kleopatru. Šta sam mislio da ću postići ovakvim prerusavanjem u ženu? Tek mnogo kasnije otkrio sam da je Heliogabal, imperator u doba opadanja Rimskog carstva, uništitelj starih rimskih bogova, taj dekadentni i bestijalni monarh, gajio iste sklonosti.

Skupljač izmeta, Devica iz Orleana i miris vojničkog znoja predstavljali su jednu vrstu uvoda u moj život. Tenkacu i Kleopatra predstavljale su drugu. Sada ću vam ispričati o trećoj.

Mada sam, kao dete, čitao svaku bajku koja bi mi došla pod ruku, nikada nisam voleo princeze. Sviđali su mi se

samo prinčevi. Naročito oni koji su na kraju ubijeni ili im smrt preti. Bio sam ludo zaljubljen u svakog mladića koji je u priči bio ubijen.

Međutim, nikako mi nije bilo jasno zašto je, od svih Andersenovih bajki, najjači utisak na mene ostavila njegova *Ukleta ruža*, a u njoj onaj predivni mladić koga, pošto je poljubio ružu koju je dobio od svoje dragane kao zalag ljubavi, jedan nitkov probada nožem i odseca mu glavu. Još uvek nisam shvatao zašto me od svih bajki Oskara Vajlda jedino uzbuđuje i opčinjava leš mladog ribara iz priče *Ribar i njegova duša*, koji je na kopno izbacilo more, zajedno sa sirenom u naručju.

Svidale su mi se, naravno, i druge detinjaste stvari. Priлично mi se dopadao Andersenov *Slavuj*, a uživao sam i u raznim stripovima. Ali moja sklonost ka Smrti, Noći i Krvi uvek je bila na prvom mestu.

Vizije „ubijenih prinčeva“ uporno su me proganjale. Niko ne bi mogao da objasni zašto su me toliko oduševljavala maštanja u kojima sam one tesno pripijene hulahopke koje su nosili prinčevi povezivao sa surovim načinima na koje su bili ubijeni? S tim u vezi posebno mi se urezala u sećanje jedna mađarska bajka. Dugo vremena bio sam potpuno opčinjen izuzetno realističnom ilustracijom za ovu bajku.

Na ilustraciji, štampanoj u osnovnim bojama, bio je prikazan princ obučen u crne hulahopke i ružičastu tuniku sa vezom od zlatnog konca na grudima. Preko ramena mu je bio prebačen tamnoplavi kep sa grimiznom postavom, a oko struka je imao opasač zelene i zlatne boje. Bio je opremljen zeleno-zlatnom kacigom, jarkocrvenim mačem i zelenim kožnim tobolcem. Levom rukom, u beloj kožnoj rukavici, držao je luk; desnom rukom se oslanjao na granu jednog vremešnog stabla u šumi. Ozbiljnog zapovedničkog izraza

lica, gledao je u razjapljene čeljusti pobesnelog zmaja koji se spremao da ga napadne. Na licu mu se videla pomirenost sa smrću. Da je ovom princu bilo suđeno da pobedi zmaja, moje oduševljenje bi bilo vrlo mlako. Na svu sreću, bilo mu je suđeno da pogine.

Ipak, na moju veliku žalost, način na koji je to trebalo da se desi bio je vrlo nezadovoljavajući. Da bi spasao svoju sestru i oženio se lepom princezom, sedam puta je ovaj princ morao da doživi samrtne muke, ali se, zahvaljujući magičnoj moći dijamanta koji je držao u ustima, svaki put vraćao iz mrtvih, da bi se na kraju oženio princezom i srećno živeo do kraja života.

Na ilustraciji je bila prikazana scena koja je prethodila prvoj smrti – u čeljustima zmaja. Kasnije ga je „uhvatio džinovski pauk i, ubrizgavši mu u telo otrov, halapljivo ga pojeo“. Sledila je smrt davljenjem u reci, bio je živ pečen na vatri, izboli su ga stršljenovi i izujedale zmije. Onda je bio bačen u jamu čije je dno bilo prekriveno ogromnom količinom noževa sa oštricama okrenutim nagore i, na kraju, smrskan pod masom šljunka koja se na njega sručila „kao pljusak“.

Naročito detaljno je bila opisana prva smrt, kada ga je prožderao zmaj:

„Ne prođe ni tren, a zmaj je već halapljivo žvakao prinčevo telo. Iako je to bilo više nego što je mogao da podnese, princ skupi svu hrabrost i izdrža ovo mučenje junački, sve dok od njega ne ostadoše samo komadići. A onda, u trenu, svi komadići se ponovo spojiše i princ izlete iz zmajevih usta. Na njegovom telu ne beše ni jedne jedine ogrebotine. Zmaj se skljoka na zemlju i izdahnu istog časa.“

Pročitao sam ovaj pasus bezbroj puta. U njemu mi je stalno smetala jedna ista rečenica: „Na njegovom telu ne beše ni jedne jedine ogrebotine.“ Svaki put kad bih je pročitao,

osetio bih da me je pisac prevario i počinio veliku grešku koja mora da bude ispravljena.

Uskoro sam slučajno našao rešenje. Pročitao bih pasus, držeći ruku preko dela: „A onda, u trenu, *svi komadići se ponovo spojiše i princ izlete iz zmajevih usta. Na njegovom telu ne beše ni jedne jedine ogrebotine. Zmaj...*“ Na tom mestu bih dodao idealni završetak:

„Ne prođe ni tren, a zmaj je već halapljivo žvakao prinčevu telo. Iako je to bilo više nego što je mogao da podnese, princ skupi svu hrabrost i izdrža ovo mučenje junački, sve dok od njega ne ostadoše samo komadići. A onda se, u trenu, skljkoka na zemlju i umre.“

Odraslom čoveku bi sigurno pala u oči apsurdnost ovakvog seckanja rečenica. Čak je i mladi arogantni cenzor nazreo izvesnu nelogičnost između „od njega ostadoše samo komadići“ i „skljkoka se na zemlju“, ali je njegova zaljubljenost u sopstvenu maštu bila tolika da nijednu od ove dve fraze nije bio spreman da odbaci.

S druge strane, uživao sam zamišljajući sebe kako ginem u nekoj bici ili kako me neko ubija. Pa ipak, imao sam nenormalan strah od umiranja. Na primer, jednog dana bih toliko maltretirao služavku da bih joj naterao suze na oči, a već sledećeg jutra video bih je kako služi doručak sa osmehom na licu, kao da se ništa nije dogodilo. Tražio bih iza tih osmeha razna zloslutna značenja. Nisam mogao da ih tumačim drugačije nego kao demonske osmehe osobe koja je potpuno sigurna u svoju pobedu. Bio sam ubeđen da smišlja kako da me otruje iz osвете. Srce bi mi se steglo od straha. Bio sam potpuno siguran da je otrov sipala u supu i nisam hteo da je pipnem ni za šta na svetu. Mnogi obedi završavali su se tako što bih skočio sa stolice i zagledao se u služavku, dok bi mi pogled govorio: „Tako znači!“ Činilo

mi se da je žena bila potpuno van sebe što joj je plan da me otruje propao, jer je sedela za stolom nepomično i zurila u sada već hladnu supu, na čijoj površini su se nahvatala zrnca prašine, razmišljajući o tome kako posle toliko vremena otrov sigurno više neće delovati.

Iz brige prema mom krhkom zdravlju i da ne bih naučio loše stvari, baka mi je zabranila da se družim sa dečacima iz susedstva, tako da su mi jedini drugovi za igru, pored sobarica i bolničarki, bile tri devojčice koje je ona odabrala među devojčicama iz susedstva. Baka je dobijala neuralgične napade i od najmanje buke – bilo da se radilo o naglom otvaranju ili zatvaranju vrata, zvoncu sa igračke, rvanju ili bilo kakvom jačem zvuku ili vibraciji – tako da je i naše igranje moralo da bude tiho, čak i više nego što je uobičajeno među devojčicama. Zato mi je bilo mnogo draže da budem sam, da čitam neku knjigu, slažem kocke, crtam ili da se predam maštanjima. Kada su se rodili moji brat i sestra, nisu bili predati u bakine ruke, kao što je sa mnom bio slučaj, i moj otac se postarao da njihovo vaspitanje bude slobodnije, onoliko koliko je deci potrebno. Pa ipak, nikada im na toj slobodi nisam previše zavideo.

Međutim, bilo je drugačije kada sam išao u posete rođacima. U tim prilikama bi se čak od mene očekivalo da se ponašam kao dečak, muškarac. Događaj o kom ću vam sad ispričati desio se jednog proleća, kada mi je bilo sedam godina i pred sam polazak u osnovnu školu, u kući jedne rođake koju ću zvati Sugiko. Kada smo došli u posetu – baka me je dovela – moja baba-tetka je počela da me uzdiže u nebesa: „Kako je porastao! Kako je sada veliki!“ Baka je bila toliko polaskana da sam dobio specijalnu dozvolu u vezi sa hranom kojom ću biti poslužen. Do tada, bila je toliko zaplašena mojim čestim napadima autointoksikacije da mi je

zabranila da jedem „plavu“ ribu. Ishrana mi je bila pažljivo odabrana: od ribe smeo sam da jedem samo belu – iverak, crvenperku ili ražu; krompir samo kao pire ili propasiran kroz sito; od slatkiša, svi džemovi su mi bili zabranjeni, a smeo sam da jedem lagane biskvite, vafle i druge suve poslastice; od voća, samo jabuke isečene na tanke kolutove i crvene pomorandže. Tako sam, prilikom ove posete, prvi put probao „plavu ribu“ – bila je to riba list – i smazio sam je sa ogromnim zadovoljstvom. Njen delikatan ukus za mene je značio da sam najzad dobio jedno od prava koje mi, kao odraslom, pripada, ali mi je ta činjenica – da postajem odrastao – istovremeno stvarala neku gorčinu na vrhu jezika.

Sugiko je bila jedra devojčica puna života. Kada smo ostajali u gostima kod njenih, nas dvoje smo spavali u istoj sobi, jedno pored drugog na slamarici, i ja bih gledao, sa mešavinom zavisti i divljenja, kako Sugiko pada u san čim stavi glavu na jastuk, kao da je mašina.

U njenoj kući sam imao mnogo više slobode nego u svojoj. Pošto zamišljeni neprijatelji koji bi želeli da me otmu – ukratko, moji roditelji – nisu bili prisutni, baka je prema meni bila popustljivija. Ovde nije bilo potrebe da me stalno drži na oku, kao što je činila kod kuće.

Pa opet, nikako nisam umeo da uživam u toj privremenoj slobodi. Kao invalid koji prvi put tokom oporavka staje na noge, osećao sam se nekako ukočeno, kao da radim nešto pod prisilom. Nedostajao mi je moj krevet da u njemu lenčarim. Pored toga, u ovoj kući se od mene izričito zahtevalo da se ponašam kao dečak. I tako sam nevoljno počeo sa maskaradom. Otprilike u ovo vreme počeo sam da shvatam da je ono što su ljudi smatrali mojim poziranjem zapravo bila potreba da izrazim svoju pravu prirodu, a da

je upravo ono što su smatrali mojom pravom prirodom bila – maskarada.

Ona me je i naterala da kažem: „Hajde da se igramo rata.“

Budući da su mi društvo pravile dve devojčice – Sugiko i još jedna mala rođaka – igrati se rata sa njima nije bilo ni malo lako. Pogotovo što moje protivnice, Amazonke, nisu pokazale ni najmanje oduševljenje za ovu igru. Razlog što sam je uopšte i predložio ležao je delimično i u mom naopakom shvatanju društvene obaveze: ukratko, smatrao sam da ne treba da im popuštam zato što su devojčice, već da treba malo da ih namučim. Iako je i meni i njima bilo dosadno, vijali smo se po mračnim sobama i dvorištu trapavo se igrajući rata. Krijući se iza žbuna, Sugiko je imitirala štekatanje mitraljeza: „Ra-ta-ta-ta-ta!“

Kada sam procenio da ratovanju treba da dođe kraj, poleteo sam ka kući. Ženski vojnici su jurnuli za mnom, pucajući bez prestanka: „Ra-ta-ta-ta-ta!“ Utrčao sam u salon, uhvatio se za grudi i skljkao na pod.

„Šta ti je, Kočane?“, pitale su me, prilazeći mi sa zabrinutim izrazom lica.

„Poginuo sam na bojnopolju“, odgovorio sam, zatvorenih očiju, i dalje držeći ruku na grudima.

Bio sam ushićen pri pomisli da moje telo, zgrčeno i beživotno, leži tu na podu. Mogućnost da sam pokošen rafalom i da umirem pričinjavala mi je neopisivo zadovoljstvo. Pošto sam ja u pitanju, verovao sam, čak i da me pogodi pravi metak, ne bih osetio nikakav bol...

Moje detinjstvo...

Pred očima mi iskrsava jedna scena koja stoji kao simbol tih godina. Za mene ovakvog kakav sam danas, ta scena predstavlja detinjstvo samo po sebi, koje je prošlo i ništa ne može da ga vrati. Dok sam gledao tu scenu, znao sam da

mi detinjstvo pruža ruku za oprostaj. Naslutio sam da će, jednog dana, moje subjektivno shvatanje vremena, ili bezvremenosti, da izleti iz mene i slije se u ovu scenu, stvarajući od nje, od likova, pokreta i zvukova koji je čine – veru kopiju; da će, čim kopija bude završena, original izbledeti pod dejstvom stvarnog, objektivnog vremena; i da će mi ostati samo obična kopija ili, da tako kažem, verno preparirani primerak sopstvenog detinjstva.

Svako je imao neki sličan doživljaj u detinjstvu. Međutim, kod većine ljudi on bude tako slab da ga jedva možete i nazvati događajem i često prođe a da ga niste ni zapazili...

Događaj o kome govorim desio se u leto, za vreme proslave verskog praznika, kada je gomila sveta nahrupila u naše dvorište.

Zbog mene i zbog svoje bolesne noge, baka je svojevremeno ubedila lokalne vatrogasce da praznične procesije prolaze kroz našu ulicu. Te procesije su ranije imale utvrđenu rutu, ali se glavni vatrogasac pobrinuo da svake godine malo skrenu s puta i prođu pored naše kuće.

Tog dana stajao sam ispred kapije sa ostalim članovima domaćinstva. Oba krila gvozdene kapije bila su širom otvorena, a kaldrma ispred kuće brižljivo poprskana vodom. Zvuk bubnjeva postajao je sve jači.

Tugaljiva pesma, od koje se u početku mogla razaznati tek pokoja reč, nadjačavala je buku i metež procesije, dajući, da tako kažem, pravi smisao ovoj naizgled besmislenoj graji. Bila je to jadicovka nad vulgarnim spajanjem čoveka i večnosti, koje se moglo ostvariti samo kroz neku vrstu pobožnog nemoralna kao što je bio ovaj. Polako sam počeo da razaznajem zveckanje metalnih kolutova nanizanih na štapu koji je nosio glavni sveštenik na čelu procesije, isprekidano lupanje doboša i ritmičke povike mladića koji su na ramenima nosili Sveti

kovčeg. Srce mi je lupalo tako jako da sam se jedva držao na nogama. (Od tog dana grozničavo iščekivanje nečega uvek me je ispunjavalo strahom, a ne radošću.)

Sveštenik koji je nosio štap imao je na licu masku sa likom lisice. Zlatne oči okultne zveri gledale su u mene netremice, kao da hoće da me začaraju svojim pogledom, dok je procesija, koja je u tom trenutku prolazila, probudila u meni neku čudnu ushićenost, nalik na strah. Ne razmišljajući, zgrabio sam za suknju prvu osobu iz kuće koja je stajala do mene: bio sam spreman da istog časa pobegnem sa tog mesta. (Sa životom se, od tog doba, suočavam uvek na isti način: kada se neka stvar koju sam dugo iščekivao i o kojoj sam neprestano maštao konačno desi, ja pobegnem.)

Iza sveštenika išla je grupa vatrogasaca, noseći na ramenima kovčeg okićen Svetim vencima od slame, a za njima gomila dece, sa drugim malim kovčegom, koji je nehajno poskakivao na njihovim ramenima. Konačno se pojavio i najvažniji kovčeg u procesiji, veličanstveni crno-zlatni *omikoši*. Izdaleka se već video zlatni feniks na njegovom vrhu, koji se klatio iznad gomile sveta kao ptica nošena na talasima. Već nas je taj prizor ispunio nekom čudnovatom nelagodnošću. Onda se ukazao i sam kovčeg, oko koga je vladala teška, zagušljiva tišina, nalik na vazduh u tropima. Činilo mi se da iz golih ramena mladića koji su nosili *omikoši* isparava zlokobna vrelina. U unutrašnjosti kockastog kovčega, visokog oko dva metra, obavijenog debelim grimizno-belim konopcima i zaštićenog ogradom premazanom crnim lakom i zlatom, iza čvrsto zatvorenih vratanaca od zlatnih listića, vladao je mrkli mrak.

Ta savršeno skladna kocka ispunjena tamom, koja se neprestano ljuljala tamo-amu i poskakivala gore-dole, suvereno je vladala ovim letnjim danom bez oblačka.

Kovčeg se primicao. Mladići koji su ga nosili bili su obučeni svi u ista letnja kimona od tankog platna, koje je više otkrivalo njihova tela nego što ih je pokrivalo. Zbog njihovih nesigurnih koraka činilo se da se i kovčeg pijano tetura. Posrtali su u hodu, pogleda omamljenih kao da gledaju u nešto što nije sa ovoga sveta. Jedan mladić, sa velikom okruglom lepezom u rukama, trčao je tamo-amo po rubu kolone i divnim, snažnim povcima podstrekivao ostale da idu dalje. S vremena na vreme, kovčeg bi se opasno nakrivio. Mladić bi mahnitno počeo da viče, kovčeg bi se vratio na staro mesto i kolona bi nastavila dalje.

U tom trenutku – možda zato što su odrasli u mojoj porodici intuitivno osetili da, iako je izgledalo da nema ničeg neuobičajenog u načinu na koji je parada defilovala pored naše kuće, iz tih mladića izbija neka snaga koja traži izlaz – ruka osobe za koju sam se držao iznenada me je povukla unazad.

„Čuvaj se!“, povikao je neko.

Ne znam šta se tačno onda desilo. Neko me je povukao za ruku, protrčali smo munjevitom brzinom kroz dvorište i uleteli u kuću kroz stražnja vrata.

Otrčali smo na drugi sprat i izašli na balkon. Sav zadihan, pogledao sam dole. U tom času uleteli su u dvorište, zajedno sa svojim crnim kovčegom.

Dugo posle ovog događaja pitao sam se kakva ih je sila naterala da to učine. Još uvek ne znam odgovor. Kako je moguće da su toliki mladi ljudi, iznenada i istovremeno, odlučili da ulete kroz kapiju i nahrupe baš u naše dvorište?

Uništavali su biljke i rastinje sa neskrivenim uživanjem. Bila je to pohara u pravom smislu reči. Dvorište, koje me već dugo uopšte nije zanimalo, iznenada se pretvorilo u neki sasvim drugi svet. Proneli su kovčeg kroz svaki njegov

kutak, ostavljajući za sobom polomljeno i ugaženo žbunje. Nije mi bilo sasvim jasno šta se događa. Razni zvuci i glasovi pretapali su se jedan u drugi i imao sam utisak da mi uši zapljuskuju talasi ledene tišine i nerazumljive, zaglušujuće buke. Isto je bilo i sa bojama – zlatna i žutocrvena, purpurna i zelena, žuta i tamnoplava – sve su se mešale i pulsirale pred mojim očima, stapajući se u jednu jedinu boju u kojoj je čas zlatna, čas žutocrvena bila dominantna nijansa.

Od svega toga samo jedna stvar se videla sasvim jasno, stvar koja me je u isto vreme užasavala i mučila, ispunjavajući mi dušu neopisivom agonijom. Bio je to izraz na licima mladića koji su nosili kovčeg – izraz neprikrivenog i najbestidnijeg pijanstva koje sam ikada video...